

Галаган Сергій Олександрович,
докторант кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

МІЖНАРОДНЕ НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИДАЧІ ОСІБ, ЯКІ ВЧИНИЛИ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВопорушення

Прагнення кожної з держав до протидії злочинності є підґрунтям укладення відповідних міжнародних угод, у яких особлива увага приділяється екстрадиції як одному з інструментів забезпечення невідворотності відповідальності та покарання. Видача осіб відноситься до тих інститутів міжнародного права, що знаходяться у взаємозв'язку міжнародного і національного права та містить у собі як міжнародно-правові норми, так і норми кримінального і кримінального процесуального права суверенних держав [1].

Спільними зусиллями міжнародної спільноти розроблено уніфіковані міжнародні договори, спрямовані на забезпечення державам-учасникам можливості надавати одна одній правову допомогу в кримінальних провадженнях, порушувати питання про видачу правопорушників чи про перейняття кримінального переслідування у разі неможливості їх видачі, визнавати й приймати до виконання вирок суду стосовно особи, яка перебуває на території запитуваної держави, передавати засуджену особу для відбування покарання в державу її громадянства тощо.

В Україні існує широка договірна база, завдяки якій компетентні органи держави мають можливість на підставі чинних міжнародних угод ефективно співпрацювати з компетентними органами іноземних держав. Україною укладені договори про надання міжнародної правової допомоги з багатьма країнами світу. Одним із основоположних джерел правових норм у правовідносинах між державами є Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, норми якого визначають основні правила поведіння з особою, яка потрапила до сфери судочинства. У пакті проголошено, що кожна людина має право на свободу й особисту недоторканність, ніхто не може бути безпричинно підданий арешту або триманню під вартою, ніхто не може бути позбавлений волі інакше, як на таких засадах і за такою процедурою, які встановлені законом [2, с. 468].

Серед міжнародних договорів України у сфері взаємної правової допомоги у кримінальних провадженнях особливого значення набули Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах (1959 р.), Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах (1972 р.), Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах (1993 р.).

Водночас правовою підставою для екстрадиції можуть бути багатосторонні конвенції та двосторонні договори, які мають більш широкий предмет регулювання, але окремі положення яких регламентують питання видачі осіб. (Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму (1999 р.), Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності (2000 р.), Конвенція ООН проти корупції (2003 р.) та ін.).

Правову основу міжнародного співробітництва становлять різноманітні міжнародні договори, серед яких:

багатосторонні міжнародні договори, серед яких виділяють: а) універсальні міжнародні конвенції про боротьбу з окремими видами загальнокримінальних і міжнародних злочинів (Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (1999 р.) та ін.); б) регіональні міжнародні конвенції, в яких поряд із нормами загального характеру переважну більшість становлять норми процесуальні (Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах (1959 р.), Європейська конвенція про міжнародну дійсність кримінальних вироків (1970 р.) та ін.);

2) двосторонні міжнародні договори, які поділяють на: договори колишнього СРСР, що набрали чинності для України в порядку правонаступництва; договори, укладені та ратифіковані Україною.

Крім того, в Україні діє близько сорока двосторонніх договорів про правову допомогу у кримінальних провадженнях (Австрія, Канада, Німеччина, США). У них визначено обсяги та види правової допомоги при розслідуванні кримінальних правопорушень, можливість застосування норм процесуального законодавства запитуючої сторони під час виконання доручення про надання правової допомоги, умови, підстави і порядок видачі осіб для кримінального переслідування тощо [3].

Особливе місце серед різних аспектів міжнародного співробітництва належить європейській практиці. Так, положення Загальної декларації прав людини 1948 р. становлять основу захисту і реалізації прав людини та громадянина на міждержавному рівні. Безперечно, саме вона стала основним орієнтиром для внутрішньої політики держав у цій сфері. Проте необхідно зазначити ще про один досить вагомий нормативно-правовий акт – Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.), ратифіковану Законом України від 17.07.1997 р. [4].

Порядок видачі осіб з України є складаною процедурою міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю та підпадає під сферу регулювання не лише кримінального процесуального права України, а й міжнародного. Першочергово ця процедура якраз регулюється міжнародним договорами, які визначають ключові механізми та умови застосування такого порядку, а вже потім підпадає під сферу кримінального процесуального права України, яке регулює її на рівні національного законодавства.

Однак, розвиток міжнародного нормативного регулювання екстрадиції ускладнюється існуванням специфіки процедур видачі осіб, що знаходять відображення у відповідному внутрішньому законодавстві більшості країн світу. Це пов'язано з положеннями таких законодавчих актів, як Європейською Конвенцією про видачу правопорушників (1957 р.), ратифікованою Законом України «Про ратифікацію Європейської конвенції про видачу правопорушників, Додаткового протоколу 1975 р. та Другого додаткового протоколу 1978 р. до Конвенції (1998 р.) [5], Конвенцією про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах (1993 р.), а також Кримінальним процесуальним кодексом України (2012 р.) [6; 7].

Розвиток міжнародно-правового регулювання співробітництва держав у сфері боротьби зі злочинністю розвивається у двох напрямках: 1) шляхом кодифікації міжнародно-правових норм і уніфікації норм національного матеріального права, що передбачають відповідальність за злочини, які за своїм характером становлять найбільшу загрозу стабільності міжнародного правопорядку; 2) шляхом створення регіональних та універсальних механізмів і процедур, необхідних для реалізації норм матеріального права. За умов, коли дедалі частіше ставиться питання про правосуддя без кордонів (транскордонне правосуддя), коли спостерігається трансформація підходів до таких проблем, як юрисдикція, гармонізація та модернізація національного і міжнародного правового регулювання матеріальних і процесуальних аспектів боротьби із злочинністю, а також інституціоналізація діяльності транснаціонального правосуддя, необхідність удосконалення на національному рівні правових механізмів протидії злочинності, зокрема, механізму правового регулювання екстрадиції, не втрачає гостроти. Особливо актуальними вказані питання є для України, де в умовах сусідства із країнами ЄС назріла потреба привести законодавче забезпечення правової допомоги у кримінальних провадженнях до рівня міжнародних стандартів [8, с. 139].

Також, в контексті геополітичних процесів, варто зупинити увагу на співпраці з Міжнародним кримінальним судом. КПК України передбачає: порядок передання кримінального провадження Міжнародному кримінальному суду; порядок виконання прохання Міжнародного кримінального суду про надання допомоги, яке стосується проведення процесуальних дій; порядок вжиття заходів для забезпечення збереження доказів на території України на прохання Міжнародного кримінального суду; порядок виконання Міжнародним кримінальним судом дій (функцій) на території України; порядок затримання осіб, які розшукуються Міжнародним кримінальним судом або стосовно яких надійшло прохання Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт або про арешт і передання; порядок виконання в Україні рішень Міжнародного кримінального суду та ін. Також визначено, що особу, яка тримається під вартою або відбуває

покарання у вигляді позбавлення волі на території України, може бути тимчасово передано на прохання Міжнародного кримінального суду для дачі показань або участі в інших процесуальних діях під час розгляду справи Міжнародним кримінальним судом, та встановлено порядку такого передання [7].

В основі двосторонніх міжвідомчих договорів (угод), укладених органами прокуратури і Міністерствами внутрішніх справ (поліцейськими відомствами) різних держав знаходяться принципи, зафіксовані в Європейській конвенції про видачу правопорушників 1957 р. та Конвенції про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах 1993 р.

Частина екстрадиційних норм у правовій системі України припадає на норми таких багатосторонніх договорів, що регулюють боротьбу з окремими видами транснаціональними злочинами. Особливістю такого роду міжнародних договорів є те, що вони, передбачаючи імперативні норми щодо видачі осіб, які вчинили міжнародні злочини та (або) злочини міжнародного характеру передбачають кримінальні процесуальні норми такої видачі, які знайшли своє відображення в положеннях гл. 44 КПК України [7].

Таким чином, видача (екстрадиція) представляє собою чітко визначену процедуру, яка здійснюється в межах і відповідно до засад кримінального провадження, однак з певними особливостями передбаченими у кримінальному процесуальному законодавстві України, зокрема: питання про видачу може підніматися лише щодо загальнокримінальних злочинів, що визнаються обома сторонами; у відповідності до норм національного кримінального законодавства, держава, котра просить про видачу особи, повинна відповідно провести відповідно до неї кримінальну юрисдикцію; нормами кримінального процесуального законодавства обох країн повинна бути передбачена процедура видачі; у випадку, коли видача проводиться для притягнення винуватого до кримінальної відповідальності і у санкціях статті передбачено за даний злочин покарання у вигляді позбавлення волі на строк понад один рік, а в разі необхідності видачі для виконання рішення суду, що вступило в дію – не менше шести місяців; екстрадиція включає: офіційне звернення про встановлення місця перебування на території запитованої держави особи, яку необхідно видати та видачу такої особи; перевірку обставин, що можуть перешкоджати видачі; прийняття рішення за запитом; фактичну передачу такої особи під юрисдикцію запитуючої держави.

Список використаних джерел:

1. Макаров М. А. Кримінально-процесуальне забезпечення екстрадиції: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Нац. акад. внутр. справ. Київ. 2012. 194 с.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: наук.-практ. коментар. Т. 2 / Є. М. Блажівський, Ю. М. Грошевий, Ю. М. Дьомін та

ін.; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. Харків: Право, 2012. 638 с.

3. Гришук Г. М. Міжнародно-правові підстави застосування інституту видачі особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2013. Серія «Юридичні науки». Спецвипуск. Т. 1. С. 91–95.

4. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон від 17.07.1997 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/475/97>.

5. Європейська конвенція про видачу правопорушників від 13.12.1957 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_033

6. Конвенція про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 7.10.2002 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/997_619.

7. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон від 13.04.2012 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

8. Бортницька В. В. Міжнародна регламентація застосування спрощеного порядку видачі осіб. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 6. С. 138–143.

Довбаш Роман Сергійович,

доцент кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук;

Чиж Олег Володимирович,

старший детектив Бюро економічної
безпеки України, магістр права

РОЛЬ ФІНАНСОВИХ ІНСТИТУТІВ І ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В ЗАПОБІГАННІ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ КОШТІВ, ЗДОБУТИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом в Україні становить велику загрозу економіці країни, так як це впливає на розвиток економіки, зниженню інвестицій в Україну, відтоку капіталу та реалізацію міжнародних програм. Лише за 2022 рік Державною службою фінансового моніторингу України (далі – ДСФМ) взято на облік 1 179 392 повідомлення про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу [1]. При дослідженні вказаних повідомлень складено матеріали в яких сума фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією коштів, та із вчиненням кримінального правопорушення, становить 75,7 млрд гривень.

Якщо порівнювати цю суму з коштами доходів та видатків визначених в Законі України «Про Державний бюджет України на